

Dejan Macura
**VPRAŠANJE
ČLOVEŠKE
EVOLUCIJE SKOZI
KOGNICIJO
DRUŽBENE ZAVESTI**

57-66

MIŠEVA 12
SI-1230 DOMŽALE

::POVZETEK

AVTOR SE V ČLANKU posveti vprašanju razvoja človeštva v moderni družbi. V uvodnem delu zastavi antinomijo, kjer postavi adaptacijo kot največjo prednost človeka nad vsemi živimi bitji na Zemlji, a hkrati v družbenem okolju postane njegova največja slabost. Z analizo družbene zavesti postavi rešitev antinomije v obravnavi problema zavesti, ki jo družba mistificira skozi znanstvene nazore in omogoča individualumu, da ostaja na ravni antagonističnih odnosov, kar je izvor nepravične družbe. Filozofija mora pristopiti kot protipol družbeni zavesti z znanstvenimi nazori in ji s teorijo subjekta omogočiti napredovanje skozi samozavedanje. Skozi analizo *matematične resnice v Fenomenologiji duha* se vzpostavi kritika *matematične kognicije*, kjer G. F. W. Hegel postavi krepko tezo, v kateri prikaže omejitve spoznanja *matematične kognicije* v obravnavi *čutne gotovosti* in s tem postavi vprašanje družbenega umevanja zavesti, ki je ključno za preživetje in razvoj človeške vrste.

Ključne besede: evolucija, družbena zavest, matematična kognicija, dialektična logika, življenje.

ABSTRACT

THE QUESTION OF HUMAN EVOLUTION THROUGH THE COGNITION OF SOCIAL CONSCIOUSNESS

The author focuses on the question of the development of mankind in modern society. In the prelude he sets an antinomy, where he defines adaptation as the best advantage of a man above all other living beings on Earth, but at the same time, the ability to adapt becomes man's greatest weakness. With the analysis of social consciousness, he creates the solution for antinomy by defining the problem of social consciousness, which is mistified by the society and its dogmatic thinking through various scientific viewpoints and therefore enables the individuals to stay on the level of antagonistic relationships, which are the source of unjust society. Philosophy must play the role of the opposite to social consciousness with scientific viewpoints and enable it the ability to move forward through self-awareness with the use of the theory of the subject. Through the analysis of the mathematical truth in Phenomenology Of The Mind, G.F.W. Hegel makes a bold statement. In the statement he shows the limitations of the realisation of the mathematical cognition in the understanding of sense certainty and in doing so, sets the question to society and its understanding of consciousness, that is crucial for its survival and the development of a man through society.

Keywords: evolution, social consciousness, mathematical cognition, dialectical logic, life

::ZAVEST KOT NADALJEVANJE ČLOVEŠKE EVOLUCIJE

Ko opazujemo življenje v naravi skozi raznovrstnost živih bitij, opazimo neverjetne raznolikosti ekosistemov, v katerih je obstoj življenja odvisen od zmožnosti, da postane eno z okoljem okoli sebe. Živa bitja, ki se najbolj prilagodijo spremembam, si zagotovijo možnost obstoja lastne vrste. Iz danega sledi, da je cilj, s katerim postavljajo bistvo svoje eksistence, *adaptacija*. Z adaptacijo si živa bitja zagotovijo konkretnejši, boljši obstoj, ločen in bolj dominanten od ostalih vrst ter s tem linearno napredujejo po evlucijskem drevesu z razvojem kompleksnejše oblike prilagoditve. Po *teleologiji* evlucijskega razvoja ima človek dano lastnost najbolj razvito, saj je na vrhu evlucijskega drevesa. Vendar, če prenesemo vzorec za ohranjanje vrst na delovanje človeka v današnji, kapitalistični družbi, ustvarjajoč narcistično kulturo, opazimo, da se vzorec adaptacije ohranja. Človek, neprilagojen spremembam globalnega sistema, propade. Posameznik je degradiran na življenje v sistemu, ki se je skozi stoletja modificiral v obliko, osnovano na vodenju množice skozi plutokracijo, v kateri je moral za *subordinirano* pozicijo uničiti druge skozi iluzijo kompetentnosti, s čimer se je vzpostavil družbeni red, analiziran skozi marksizem kot družba na ravni *antagonističnega stanja*. Človekova najboljša prednost po evluciji, ki jo je za razliko od živali nadgradil do ravni, da obstaja v vseh možnih okoljih, katera ustvarja sam, je postala njegova največja slabost, saj se je bil zmožen prilagoditi sleherni spremembi in jo integrirati v lastno življenje, čeprav le-ta ni prinesla zmožnosti napredka in je zatirala človeštvo skozi razvoj zgodovinskega duha. Iz dane analogije med človeškim in naravnim svetom opazimo, da z evlucijsko teorijo ne moremo postaviti človeškega napredka, saj kot življenje na najvišji ravni ne more degradirati v nižjo, ker adaptacija omogoča sprejemanje sprememb, ki so za človeka avtodestruktivne ter nastajajo v njegovem lastnem sistemu in okolju kot proizvod lastnega dela. Napredovanja človeštva zato ne moremo utemeljiti zgolj z zasegom produkcijskih sredstev ali regulacijo denarja, temveč moramo najti večji in bolj obsegajoč pojem, kot so partikularni procesi obstoječe družbe. In prav v danem trenutku vstopi vprašanje kognicije, ki posamezniku poda obliko, skozi katero percipira lastno družbo in ustvarja *antagonistične odnose*.

Če nadaljujemo vprašanje, se moramo vprašati, kaj je človeška distinktivna lastnost, ki ustvarja njegovo presežno vrednost in mu omogoča napredek. Kaj omogoča človeku gibanje skozi zgodovino in oblikuje dojem človeka kot nadaljevanje evlucije, ki je v današnjih znanstvenih nazorih tako prezrta, da družba ustvarja posameznike, ujete v prevladujoči *ideologiji*? V moderni družbi, ki vzpostavlja *kognicijo* skozi znanstveno metafiziko, v popolnem fetišizmu objekta *zavest* postane mistificirana. Družba, ki ne more umevati zavesti, ne more napredovati v evluciji človeka, saj *objektivizira* in *racionalizira* medčloveške odnose, s čimer zavrača vzpostavitev pravične družbe. Če želimo demistificirati zavest in jo približati pogledu, s katerim umevamo evlucijo, jo moramo na začetku prikazati kot nadaljevanje evlucije na najbolj primitivni ravni zavesti, s čimer se približamo umevanju zavesti, ki nam ga prevladujoči znanstveni nazor ponuja,

saj nima izgrajenega umevanja pojma, zato nam ne preostane nič drugega, kot da se soočimo z njenimi začetki in pokažemo možnost za napredovanje v umevanju zavesti na družbeni ravni, ki je produkt in realizacija *družbeno-znanstvenih nazorov*. Prav zato moramo slediti napredovanju iz primitivnih oblik, za kar moramo postaviti drugačno pojmovanje logike, ki prestopi *samonasebnost* ter zajame gibanje in odnos do lastne negacije, saj zavest kot lastnost objektov, ki bistveno delujejo skozi *refleksijo*, potrebuje umevanje z vključevanjem dojéma lastne negativnosti kot prvi pogoj, po katerem zavest bistveno obstaja. Ker je bistvo zavesti postavljeno v pojem refleksije, njen konkretnum pa se gradi z dojemom *negativuma*, bomo za začetek reflektirali kognicijo, ki ne more umevati lastnega negativuma in posledično oblikuje družbeno zavest ter posameznikom postavlja napačen pojem zavesti, ali če se izrazimo drugače, pojem, ki je iluzoren njenemu umevanju, saj ostaja v abstraktnem dojemanju dejanskih odnosov.

Filozofija mora vstopiti kot veda na nasprotnem polu znanstvenih nazorov v družbi, ki pokaže subjektu brez vedenja kritiko njegove pozicije in ga popelje do gibanja uma, da se prične zavedati lastnih omejitev ter postavi smoter mišljenja v lastni perspektivi in iz nje tudi bistveno napreduje. Vendar, da se filozofija razvije v dejanskosti z doseganjem momentalnega premika, mora na začetku obravnavati lastno pozicijo v odnosu do *vsakdanje zavesti*,¹ ki je ustaljeni kalup za izoblikovanje mišljenja pri posamezniku skozi družbene odnose. Kot vidimo, je lahko filozofija v našem času dejanska samo skozi obravnavo človeškega mišljenja, v katerem abstraktno mišljenje vsakdanje zavesti pripelje do zavestnega mišljenja. Prav tam, kjer se prične razlika med filozofsko vednostjo in vsakdanjo zavestjo, nastaja nova oblika vedenja, ki se zaveda smotra v gibanju, imanentnem slehernemu subjektu, zajetem v njegovem momentu razvoja. Za umevanje danega gibanja mora filozofija sprejeti tisto, kar se vrši v vsakdanji zavesti in ni umnost, temveč začetek uma, ki še ni prišel do lastnega zavedanja, saj v dojemanju objektov ni postavil vzporedne teorije subjekta, iz katere bi pričel sebe umevati nad abstraktnimi odnosi do objektov, s čimer se posameznik spopada sleherni trenutek. Vsakdanja zavest obstaja na dani ravni le kot zavest, ki postavlja abstraktnost filozofiji, katera ne more doseči razlage realnosti. Vendar filozofija tega ne more dojemati kot zgolj napačno mišljenje, temveč mišljenje, ki je na začetku svoje poti, da postane samozavedno in je v procesu razvoja. V razkitem odnosu med filozofijo in *vsakdanjo zavestjo* mora filozofija pristopati kot tisti pol, ki privlači nasprotnega in ga pelje iz njegove popolne abstraktnosti v *diferencialno* mišljenje, v katerem mišljenje pridobiva dejansko podobo, izhajajoč iz biti. Kot vidimo, se nam postavljata dva nasprotna pola.

¹ Vsakdanjo zavest ekspliciram kot tip zavesti, ki ohranja samonasebni pojem predstav skozi splošno, družbeno mnenje in se ni zmožna gibati onkraj podob, ki jih prejema. Prav zato poseduje ime vsakdanja, saj je njen cilj ohranjati željo družbe, da se kot samonasebni sistem ohranja sleherni dan, ali z drugimi besedami, zamrzne v času ponavljanja samonasebne strukture, zato ne more misliti negativno v odnosu do družbenega sveta in je zgolj njegov pasivni mehanizem. Sopomensko bi se lahko določila kot banalna, pusta zavest. Vendar bistvo znanstvenega raziskovanja ni podajati sodbe, temveč moramo tudi takšno zavest obravnavati v njenem delovanju, iz katerega se nam razprostre zgodovina kot menjavanje družbenih sistemov, ki niso bili teoretično zmožni umevati dane zavesti in razrešiti njene problematike, zaradi česar so propadali v različnih momentih človeške zgodovine.

Na eni strani vidimo *vsakdanjo zavest* kot zavest, ki postavlja filozofijo in celotni svet v abstraktno delovanje, na drugem antipolu pa se mora filozofija razrešiti iz gole abstrakcije, zaprta v slonokoščeni stolp. In prav zato, ker filozofija poseduje zmožnost izstopa iz gole abstrakcije, mora *vsakdanjo zavest* pripoznavati za mišljenje, ki se še ni razvilo, saj le s tem dostopa do celotne teorije subjekta. Če je ne priznava za mišljenje, ne bo nikoli pričela vstopati v dejanskost in bo s svojo razrešitvijo postala prikrajšana za bogastvo vedenja, ki ga lahko omogoča zavesti, da zajame vse stopnje mišljenja in bistveno napreduje, kar je zahteva za filozofijo kot sistem, sposoben postaviti dojem mišljenja, razvitega v določenem prostoru in času. Filozofija mora obratno sestopiti iz svojega nasebnega teoretičnega dojemanja in pričeti z arche mišljenjem na ravni nerazvitega mišljenja, ne pa na ravni *samonasebne proto-logije* kot končnem cilju, ki izstopa iz človeštva in nezavedno zavrača humanizem v filozofiji.

::KRITIKA MATEMATIČNE KOGNICIJE KOT PREVLAJUJOČI TIP ZAVESTI V DRUŽBI

Najlepše v procesu zgodovine mišljenja je prav to, da je bilo dano mišljenje že izpeljano v kulminaciji filozofskega mišljenja skozi umevanja *G. F. W. Hegla*, danes pa ga je treba le modernizirati in ga vklopiti v problematiko 21. stoletja. V predgovoru *Fenomenologije duha* spoznamo kritiko kognicije, ki oblikuje naš pogled na zavest tudi danes in prav to je *matematična kognicija* kot prevladujoči okvir, s čimer postavljamo skozi družbo lažje lastnemu subjektu, ki zre v svet. *G. F. W. Hegel* obravnava pojem *matematične resnice*, v katerem spoznamo problem kognicije, ki oblikuje našo družbo in je posledično tudi steber znanstvene metafizike. Vpliv matematike kot spoznavne teorije podaja subjektom neadekvaten pojem zavesti, saj matematična vednost vsakdanji zavesti ustvari substancialno negibljiv prostor, kot pravi *Hegel*: »Snov, o kateri matematika čuva razveseljiv zaklad resnic, je prostor in eno. Prostor je bivanje, v katero dojem vpisuje svoje razločke kot v prazen, mrtev element, ki so v njem prav tako negibni in mrtvi. Dejansko ni nekaj prostornega, tako kot se motri v matematiki; s takšno nedejanskostjo, kakršne so reči matematike, se ne zadovolji ne konkretno čutenje ne filozofija. V takšnem nedejanskem elementu je najti potem tudi le nedejansko resnično, tj. fiksirane, mrtve stavke; pri vsakem od njih je mogoče nehati; naslednji začenja zase znova, ne da bi se prvi sam gibal naprej k drugemu in ne da bi na ta način nastala kaka nujna sovisnost po naravi stvari same.«²

Eksistenca in proučevanje bivajočega zahtevata drugačno logiko, kot jo ima matematično spoznanje, kar je osnova kognicije v naši družbi, sploh če zavest pokažemo kot pojem, ki je dejanski in se je razvil iz biti ter je vpet v eksistenco. V spoznavnem sistemu matematike opazimo, da vse stvari obstajajo po svoji identiteti v ne-

² *G. F. W. Hegel: Fenomenologija duha, Analecta, Ljubljana 1998, str. 35.*

gibnem prostoru, zamrznjenem v času. Vendar v proučevanju dejanskosti nam manjka prav ena stvar z dano kognicijo in to je umevanje temporalnosti, saj skozi temporalnost pojem napreduje z zoperstavljenjem biti z ničem, ker vstopa v pojem gibanja skozi zapopadenje ali posredovanje lastnih momentov. Kar v eksistenci obstaja, ni mogoče predstaviti z enotnim prostorom, saj bitje z umevanjem lastne eksistence napreduje skozi različne oblike realnosti, postavljene v *antinomijah*. Prav z zavedanjem limitacij in preseganjem le-teh konkretne stvari pridobijo konkretno vsebino. Realnost dejanskosti je vzpostavljena skozi negacijo, ki se odvija v gibanju med bitjo in ničem. In ker je gibanje struktura v mišljenju, izhajajoč iz biti in navezadnje mišljenja dejanskosti, ga ne moremo postaviti v prostor enega. Realnost v matematiki bi obstajala tudi, ko bi odmisлил vse negacije biti, ampak na takšen način bi odpravili realnost samo, saj je prav skozi negacijo možno govoriti o njeni določenosti. Z odvzemom *diference* ne moremo postaviti vsebine, saj so vse distinkcije, ki določujejo relacijo med predmeti in predmetom samim, po katerih se bistveno postavlja, odvzete, in vse, kar nam ostane od pojma, je gola abstrakcija v obliki praznega absoluta, saj nima več karakteristik, po katerih bi ga bilo mogoče pojmovati in bi obstajal zgolj na ravni *čiste biti*. Takšen tip logičnega mišljenja je mogoče opaziti na primeru singularne točke. Vprašajmo se, kaj je v tej točki. Nič, kajti ni bivanja znotraj in zunaj točke. Ker je brezdimenzijska, ne vsebuje nobenih ločnic in limit, ki bi jo determinirali. In ker *čista bit* ne vsebuje ničesar, nas napelje na zanimivo misel, da se nič prikaže v biti kot prav to, kar določuje tisto, kar je. V obliki, s katero se ponša *vsakdanja zavest* v matematičnem umevanju realnosti, podobe skozi njeno izkušnjo postanejo abstraktni dojem, brez umevanja dejanskosti, kar v filozofiji ustvari potrebo po drugačnem obravnavanju logike.

Logiko, s katero dojemamo zavest, moramo postaviti na *dialektičnem gibanju* propozicij, kjer zavest z zapopadenjem nasprotij postavlja lastno identiteto. Za vzpostavitev definicije identitete moramo zajeti tri propozicije, v katerih postavljamo: $(A = A) \wedge (A = \text{ne-}A)$; ter *ne-A* eventualno prikaže, da je *A*, ali z drugimi besedami, identiteta se predrugači skozi gibanje v zapopadenju negacije, saj postavlja bolj konkretni dojem lastne identitete. Prav zato je možno dojemati mišljenje zgolj v mišljenju eksistence, v katerih propozicija spoznava lastno dihotomijo in z gibanjem v obliki postajanja prestopa v nasprotje v iskanju izvirne identitete, saj si z njim deli unijo in jo le tako lahko zajemamo v lastni celoti ter napreduje do konkretnjšega določila. Iz logične izpeljave dialektičnega mišljenja sklenemo, da je tretja dejavnost med dvema nasprotjema tisto, kar proizvaja mišljenje dejanskosti, saj z zavedanjem razlike, ki se nam postavlja, presežemo lastno nerazvito identiteto in jo gibljemo proti višji formi realnosti, ki je vsebovana že v logiki njene biti, saj kot pravi *G. F. W. Hegel* v *Znanosti logike I* v analizi zoperstavljanja biti in določujočega ničā kot drugo: »Obe določili sta (bit in določujoči nič) isto, postajanje in tudi kot ti tako razlikovani smeri se vzajemno prežemata in paralizirata. Ena je minevanje; bit prehaja v nič; vendar je nič prav tako tudi nasprotje samega sebe, prehajanje v bit, nastajanje. To nastajanje je druga smer; nič prehaja v bit, vendar bit prav tako

tudi odpravlja samo sebe in je, nasprotno, prehajanje v nič, je minevanje. Nastajanje in minevanje se ne odpravljata vzajemno, ne odpravljata se tako, da bi eno zunanje odpravilo drugega, temveč se vsako odpravi samo na sebi in je na samem sebi svoje nasprotje.³ Dialektična logika v nasprotju z matematično resnico od subjekta zahteva umevanje, v katerem se mora mišljenje gibati med propozicijo, ki jo obravnava, in njeno negacijo kot bistvenim določilom. Z obravnavanjem negacije zavest napreduje skozi umevanje sveta, saj odpravlja samonasebne fiksirane podobe. Zato je dialektična logika nasprotna matematični resnici, saj je zmožna vpeljati antinomije kot bistveni gradnik spoznanja, s čimer omogoča zavesti umevanje dejanskosti, v kateri ni zgolj pasivni subjekt, ki sprejema fiksirane stavke v obliki *shematirajočega formalizma*, temveč se zaveda zmožnosti lastnega gibanja skozi propozicije, v katerih postane gospodar svojega kaotičnega okolja, in z zavedanjem samega sebe postane bistveno dejavna.

Če nadaljujemo *Heglovo* misel v kritiki *matematičnih resnic*, le-ta ne obstane zgolj na prestrukturiranju filozofije in njene logike za dojem dejanskega sveta, temveč ugotovimo, da *matematično spoznavanje* ne more postaviti adekvatne teorije za umevanje zavesti, saj si z ontološko strukturo enega, negibnega prostora ne more zadovoljiti niti začetka zavesti, pojmovanega *čutno zrenje*. Le-to *Hegel* obravnava v poglavju *Čutne gotovosti* kot začetno točko zavesti, saj v njej zavest deluje kot percepcija, kjer preprosto zaznava zunanji svet, v katerem se objekt direktno prezentira v zavesti, brez ločnice med zavestjo in objektom. Zavest se v dani točki prikaže kot čisti jaz, saj nima ničesar, vsebujoč iz lastnega sebstva, temveč poseduje zgolj lastnost, da zrcali tisto, kar je zunaj nje. Še celo kot *jaz* je ne moremo pojmovati, saj nima distinktivnih lastnosti, ko prezentira zgolj to, kar je pred njo. Če reflektiramo dano razmerje med *čistim jazom* in njenim objektom, ugotovimo, da se nam po izgledu prezentira kot najbogatejša vednost, saj imamo čisti objekt v zavesti, ker »ne jaz ne stvar nima v tem pomenu mnogovrstnega posredovanja, jaz nima pomena mnogovrstnega predstavljanja ali mišljenja, niti stvar pomena mnogovrstnih takovšnosti, temveč stvar je; in je le, kar je; stvar je, to je čutnemu vedenju tisto bistveno, in ta čista bit ali ta enostavna neposrednost tvori njeno resnico. Prav tako je zagotovost kot odnos neposreden čisti odnos, zavest je jaz, nič več, neki čisti tale; posameznik ve čisto tole ali posamezno.«⁴ Zavest v dani poziciji ne počne ničesar drugega kot da prezentira drugi objekt skozi pasivno formo, ki jo zaznava pred seboj in jo neposredno prezentira. In prav tu se bo v trenutnem momentu zavesti zgodil zlom, ko bo doživela antinomijo, katere *matematična resnica* ne more doseči. Vendar, če gremo še dalje, v kritiki *Hegla* matematična kognicija ne more doseči niti osnovnega dojema *čutne gotovosti* in prav tu se skriva njen problem v umevanju zavesti, saj ne more pričeti dialektičnega gibanja, da bi zavest prestopila stopnjo pasivnega doje-manja gole, abstraktne podobe.

³ G. F. W. Hegel: *Znanost logike I, Analecta*, Ljubljana, 1991, str. 98.

⁴ G. F. W. Hegel: *Fenomenologija duha*, str. 61.

Zato se moramo vprašati, kaj se zares dogaja, ko percipiramo »zdaj« skozi našo zavest v slehernem trenutku in je to njena najbolj osnovna funkcija. Ali jo zares zgolj sprejmemo kot nealternirano danost, postavljeno direktno pred naše zaznavanje, in jo zgolj izkusimo v njenem trenutku? Če si zamislimo primer »zdajle je noč«⁵ in želimo prikazati dano percepcijo *čutne gotovosti* kot resnico, ga lahko zapišemo, saj s tem resnica ničesar ne more izgubiti. Vendar to ni celotna zgodba, kajti obstaja tudi nekaj, kar izhaja iz njenega nasprotja, kar ni noč, in to je dan. In če nadaljujemo primer, ugotovimo, da je ta *zdajle* nekaj več kot samo dan ali noč. Lahko je *zdaj* nekaj od obeh in se celo izmenjuje. Zato je *zdaj* nekaj, kar je lahko drugače od dneva ali drugačno od noči. Prav tu vstopi dialektično gibanje, kajti *zdaj* je lahko nekaj drugega, kar je bistveno za negacijo prvega. Tako ima *zdaj* večjo bistvo kot zgolj golo partikularnost v določenem primeru, saj mora zavest v *čutni gotovosti* postaviti univerzalnost ali občo povezavo med partikularnosti, ki so si med seboj protislovne. Kot vidimo, *zdaj* ni odvisen od vsebine, ki jo podamo v njegovo umevanje trenutka, kajti nadaljeval se bo naprej in zajemal novo konkretno vsebino. Vendar, mar ni to *kontradikcija*, ki se nam pojavlja, ko je lahko *zdaj* noč ali dan, kako *zdaj* preživi resnica *čutne gotovosti*. Da lahko preživi, mora vzpostaviti posredovanje skozi obče dojemanje trenutkov, zato kadar izrekamo čutno, njegova resnica, ki zajema vse dane partikularnosti in jih postavi v dejanskost, v medsebojnem razmerju deluje protislovno. Kajti vse posamezne *zdajle*, s posredovanjem našega jaza, postavimo v obči odnos, saj s tem pridobijo vsebino, ker *zdajle* obstaja samo v multitudini svojih partikularnosti, lahko je v primeru, kot smo ga navedli, noč ali dan. Tako opazimo, da sleherna čutnost, ki se prezentira v zavesti, postavlja čutnost v sovisnost, ki med seboj minevata in nastajata ter medsebojno *sublimirata* ena v drugo. Prav tako obstaja dialektično gibanje tudi na percepciji prostora, kot navaja *Hegel s primerom*: »Tule je drevo.«⁶ In ko se obrnem, izgine, ker vidimo hišo. Vendar sam tukaj ne izgine, obstane v trajanju izginjanja hiše, ko gledam drevo, ali obratno, hiše, ko sedaj pogledam drevo, saj se v posredovanju ohranja občost, ki zajema vse partikularne momente. Hegel pravi: »Zdajle in pokazanje tega zdajle sta torej takovna, da niti zdajle niti pokazanje tega zdajle ni nekaj neposredno enostavnega, temveč je gibanje, ki ima na sebi različne momente, postavljeno je tole, postavljeno pa je nasprotno neko drugo ali tole je odpravljeno: in ta drugobit ali odpravljanje prvega je sama spet odpravljanja in se tako vračamo k prvemu. Toda to vase reflektirano ni čisto natanko isto, kar je najprvo bilo, namreč nekaj neposrednega; marveč je ravno nekaj vase reflektiranega ali enostavnega, ki v drugobiti ostane to, kar je; neki zdajle, ki je absolutno mnogo zdajle; in to je resničnosti zdajle, zdajle kot enostaven dan, ki ima v sebi mnoge zdajle, ure; takšen zdajle, ura, je prav toliko minut in ti zdajle prav toliko zdajle itn.«⁷ Že v čutni gotovosti mora zavest s posredo-

⁵ G. F. W. Hegel: *Fenomenologija duha*, str. 62.

⁶ G. F. W. Hegel: *Fenomenologija duha*, str. 63.

⁷ G. F. W. Hegel: *Fenomenologija duha*, str. 65.

vanjem urejati čutnost, da lahko sploh sestavi to, kar poimenujemo dejanskost v neposrednosti. *Heglova* analiza nam pokaže, da je že v najbolj primitivni konstrukciji zavesti skrit princip *dialektičnega gibanja*, v katerem zavest seže skozi golo neposrednost in ob posredovanju gradi kompleksnejši pojem ter na tem zgradi dejanskost in jo umeva takšno, kakršna pravzaprav realnost je. In zato zavest ni zgolj goli objekt ali zgolj njegova reprezentacija, kot jo je možno umevati skozi *matematično kognicijo*, temveč je bistveno dinamična in aktivna. Prav takšna teorija bi omogočala subjektu možnost, da doseže svobodo, saj je le-ta možna zgolj skozi njegovo zavedanje. Zato *Heglova* kritika *matematičnih resnic* omogoča svobodo subjektu, da spozna lastno naravo in nam pokaže pot, v kateri bi morali ljudje prestrukturirati kognicijo, ki gradi družbeno zavest.

::ZAKLJUČEK

Iz analize čutne gotovosti zaključimo, da zavest niti v zaznavanju objektov skozi golo percepcijo ne more obstajati brez *posredovanja* in *refleksije*, saj bi v tem primeru bila enačena z golim objektom. Prav to pa je problem v modernem svetu, v katerem percepcijo vsakdanje zavesti kot model dojéma postavlja *matematična kognicija*. Z matematično kognicijo ne moremo dojemati sveta kot zavestna bitja in prav s tem kapitalizem ostaja na ravni blagovnega fetišizma ter preproste racionalizacije, kjer obravnava zavest drugih ljudi zgolj kot gole objekte, saj *vsakdanja zavest* nima predstave o subjektu, temveč je celo supresirana, ponižana na raven objektivizacije okolja, saj ji znanstveni nazor ne more podati obravnave zavesti, ker zanjo nima ustrezne logike. *Matematična resnica* postavlja okvir za dojetje realnosti, ki ne more umevati dejanskosti in postaviti logike, v kateri deluje zavest. Kajti prav bistvo zavesti je, da se zaveda lastnih procesov, in ko doseže samozavedanje, lahko napreduje v izkustvu sveta ter skozi *alienirani svet* vstopa v dejanske odnose.

Ob pogledu na evolucijski razvoj živih bitij opazimo, da imajo za razliko od nežive narave notrinski svet, v katerem percipirajo okolico in jo nato reflektirajo v sebi. Že v zaznavanju čutne gotovosti mora zavest izstopiti iz gole percepcije objekta in zajeti vse njegove partikularne momente, da si ustvari predstavo skozi prostor in čas. V kompleksnosti razvoja in postopnem razvoju gibanja zavesti se v njihovem notranjem svetu prične razvijati percepcija zunanjega sveta. Vendar, ko zavest na primitivni stopnji percipira zunanji svet, skozi čas dialektično napreduje do možnosti samozavedanja, v kateri se loči od sveta in ga postavlja ločeno od lastnega zaznavanja ter prične prepoznavati drugo zavest v obliki samozavedanja. Ker izvor zavesti nastane ob gibanju v odnosu do zunanjega sveta, od katerega se diferencira, želja zavesti izvira iz spoznavanja sveta, s čimer omogoča razvoj življenju, da doseže višjo stopnjo razvitosti, kajti življenje je samo produkt zavesti, ki ga razvija, in obratno, ali kot pravi *Hegel*: »Predmet, ki je za samozavedanje negativum, pa je po svoji plati za nas ali na sebi prav tako šel nazaj vase kot po drugi plati zavesti. S to refleksijo vase je postal življenje. Kar samozavedanje kot sostvujoče razločuje od sebe,

nima, tudi kolikor je postavljeno sostvujoč, na sebi zgolj načina čutne zagotovosti in zaznave, temveč je vase reflektirana bit, in predmet neposrednega poželenja je nekaj živega.«⁸ Bolj kot pričanja zavest razumevati logiko, po kateri deluje, bolj lahko vstopa v lastno naravo. Kajti narava človeka je postavljena v razumevanje, saj z njim človek ustvari okolje, v katerem lahko bistveno obstaja, ker sta bit in mišljenje identična, saj mišljenje izstopi iz gole abstrakcije, ali z drugimi besedami, povezana sta premo sorazmerno. Da zavest doseže samozavedanje, mora lastni odnos do sveta okoli sebe razumeti skozi dialektično logiko, kjer je bistvo drugi, po katerem se definira. Iz želje zavesti ugotovimo, da prav zato, ker je osnova želja zavesti gibanje in spoznavanje alieniranega sveta, kot se ji postavlja v percepciji na začetni ravni, se mora gibati v odnosu do drugega in skozi zavedanje njegove *diference* ter zmožnosti kompleksnejšega mišljenja omogoča razvoj kompleksnejšega življenja, kar se odraža v človeški družbi. Prav za človeški napredek mora družba prestopiti golo pojmovanje človeka iz teleologije evolucije in v družbeni sferi dojemati zavest kot nadaljevanje človeške evolucije, ki mu omogoča dejanski napredek, saj le-ta prestopi spremembo z dojemom, kajti sama refleksija v reflektiranju že postavlja mejo, ki jo mora pristopiti in je v zavesti skrita možnost človeka, da razvije svoje življenje do neskončnosti ter se poda na pot svoje lastne, resnične evolucije.

::LITERATURA

- G.F.W. Hegel (1998): *Fenomenologija duha*, Ljubljana: Analecta
 Charles Taylor (1975): *Hegel*, Cambridge: Cambridge University Press,
 Charles Taylor (1979): *Hegel and Modern Society*, Cambridge: Cambridge University Press,
 G.F.W. Hegel (2013): *Oris filozofije pravice*, Ljubljana: Krtina
 G.F.W. Hegel (1991): *Znanost logike I*, Ljubljana: Analecta
 Dialog Parmenid (2001): Platon, Ljubljana: Založba ZRC
 Aristotel (1999): *Metafizika*, Ljubljana: Založba ZRC
 Rado Riha (2012): *Kant in drugi kopernikanski obrat v filozofiji*, Ljubljana: Založba ZRC SAZU
 Max Weber (2002): *Protestantska etika in duh kapitalizma*, Ljubljana: Studia humanitatis

⁸ G.F.W. Hegel: *Fenomenologija duha*, str. 98